

Pirinyó sárkányok

Tyrannosaurus rex, a félelmetes ragadozó, a dínók családjának világhírű képviselője. (Vagy talán Süsü, a szelíd, kedves mesesárkány? Esetleg Paff, aki senkitől se fél?)

A dínóparkokban – ahová elsősorban a félelemmel vegyes borzongás vonzza a látogatókat – az emberek fölé magasodó, rémisztő fogsorú, ragadozó dínók a legnépszerűbbek. (Nézz utána, hol van Magyarországon dínópark!) Maga a *dinoszaurusz* név is erre utal. A görög *deino* szó jelentése ugyanis 'rettenetes, ijesztő'; a *szaurusz* pedig – amely szintén görög szó – 'gyíkot, hüllőt' jelent.

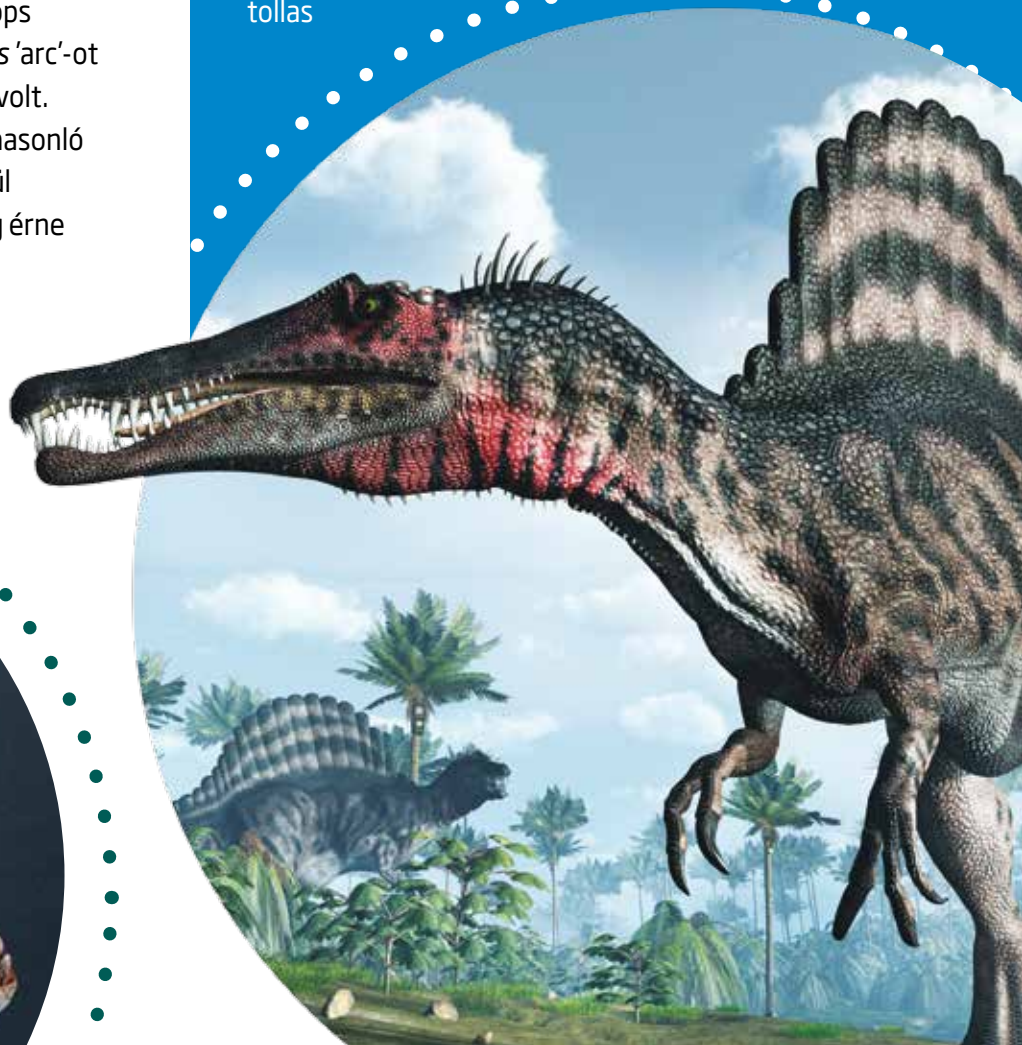
Igaz, ami igaz: a dinoszauruszok – a „dínók” – többsége valóban meglepően nagy volt. A ragadozók is, a növényevők is. A hihetetlenül hosszú nyakú, de kis fejű Sauroposeidon 18 méter magasságból nézte a világot, a teljes testhossza meghaladta a 30 métert, a tömege

Lehet, hogy a sárkányokról szóló mesék és hiedelmek alapját a földből előkerült óriási dinoszaurusz-csontok adták, de az is lehet, hogy a sárkányok csak az emberi képzelet termékei. A fantázia szeret száguldani. Ha már elképzelünk valamit, az nem lehet holmi jelentéktelen apróság – csakis nagy és különös. Ha sárkányokra gondolsz, neked sem riadtan menekülő egérke jut eszedbe, hanem hatalmas és erős szörnyeteg, mint a

akár 60 ezer kg is lehetett. Gondoljunk bele, hogy ennek a behemót nagy állatnak mennyi növényt kellett naponta megennie! A számítások szerint legalább egy-két tonnányit. A félelmetes ragadozó, a Tyrannosaurus rex sem volt kicsike; 12 méter körüli volt a testhossza, 6-7 ezer kg a tömege, s amikor támadt, iszonyatos fogsora 4-5 méter magasságból vicsorgott áldozatára. Még a 9 méter hosszú – egyébként békés, növényevő – Stegosaurus is félelmetesen nézett ki a hátán végigfutó, óriási lemezekből álló tarajával (ezekre utal a nevében a *sztego* szó, amely görögül 'fedőt, fedelet' jelent).

Ne gondoljuk azonban, hogy minden dínó óriási volt! Éltek kisebb, sőt egészen kicsi dínók is a Földön. Pl. a szelíd, növényevő, nagy csordákban élő, pofáján szarvakat viselő Protoceratops (a *proto* 'első'-t, a *kerato* 'szarv'-at, az *ops* 'arc'-ot jelent görögül) nagyjából ember méretű volt. A Psittacosaurus, amely papagájarchoz hasonló fejről kapta a nevét (*pszittakosz* görögül 'papagáj'-t jelent) legfőleg a combunkig érne fel. Érdekesség, hogy ez az állat a növények „legelése” közben ugyanúgy kavicsokat is lenyelt, mint a mai

magevő madarak, pl. a tyúkok és galambok. Ezek a kövek segítették zúzójában a kemény magok összezúzását és megemésztését. A legősibb dínók egyike, az Eoraptor (*eosz* görögül 'hajnalt', *raptor* latinul 'ragadozó'-t jelent) mindössze 10 kg-os volt, s messze hátranyúló farkával együtt sem érte el az 1 m hosszúságot. A növényevő Graciliceratops (*gracilis* latinul 'karcsú'-t jelent), csak az ember térdéig érne, s a ragadozó Velociraptor (a latin *veloci* jelentése 'gyors'), amelynek a mai madarakhoz hasonló toll borította a testét, csak akkora volt, mint egy pulyka. Az Archeopteryx (az *archo* 'ős', a *ptero* 'szárny' görögül) a dínóktól a madarakhoz vezető fejlődési ág híres lelete, és csak tyúknagyságú volt. Máig vitatják, hogy tollas

szárnyaival repült-e, vagy csak vitorlázni tudott. Még kisebb volt a Microraptor nevű, madárszerű ragadozó, amelynek testtömege nem érte el az 1 kg-ot sem. Sőt, voltak galambnagyságú dínók is.

Bár a dínók egy része valóban félelmetes és vérszomjas ragadozó volt, sok kisebb-nagyobb (akár nagyon nagy) dínó növényeken élt; és voltak olyan ragadozó dínók is, amelyekről egyáltalán nem ijednék meg, mert legföljebb egy kisegérré lehetnének veszedelmesek.

A dínók a hüllők kihalt rokonai. A hüllők közé ma a teknősöket, krokodilokat, kígyókat, gyíkokat soroljuk, s ide tartozik a komodói sárkánygyík és a többi varánusz is. A hüllők magyar neve egyik jellegzetességükre utal. A testhőmérsékletüket nem – vagy csak kicsit – tudják szabályozni, ezért átmelegszenek, ha süt a Nap, és kihűlnek, ha kint hideg van. A nevük tehát lényegében 'hűlő, kihűlő' jelentésű, s csak azért írjuk-mondjuk két l-lel és rövid „ü”-vel, mert amikor a 18. század végén egy lelkes nyelvész a magyar szókinccs gazdagítására kitalálta a szót, így írta le.

A dínók gyors kihalására sokféle magyarázat született. A legérdekesebb (és egyben leginkább hihető) ezek közül, hogy egy óriási meteor

csapódott a Földre; az ütközés hatására irdatlan mennyiségű por került a légkörbe, amely évtizedekig árnyékba borította a Földet. A kevesebb napfény miatt hosszú időre hidegebb lett az éghajlat. De mi köze ennek a dínók kihalásához? Sok hüllő esetében

a hőmérséklettől függ, hogy a lerakott tojásból hím vagy nőtény utód kel ki. Például a mocsári teknős tojásaiból 25 °C-on hímek, 30 °C-on nőtények bújnak ki. (Más hüllőknél esetleg éppen fordítva.) Ha a dínók is ilyenek voltak, a tartós lehűlés következtében évtizedeken keresztül csak egyféle nemű dínók jöttek világra, s így lehetetlenné vált a szaporodásuk.

Nem tudjuk, hogy a dínók közül lakott-e valamelyik barlangban.

Az óriási méretűek

valószínűleg

nem, hiszen a

10-20 méter

belmagasságú

barlang ritkaság.

De a kisebbek – a „pirinyó

sárkányok” – bizonyára

kihasználták a barlangok

nyújtotta védelmet.

- Nézz utána, milyen növényt nevezünk népi nevén sárkányfűnek!
- Hogyan kínálta portékáját a Süsü-mesében a sárkányfű-árus?
- Gyűjts olyan szavakat, kifejezéseket, amiknek elő- vagy utótagja a „sárkány”!
- Ismersz-e sárkánnyal kapcsolatos szólásokat, közmondásokat?
- Keress sárkány szereplővel népmeséket! Készíts leltárt, hány fejük van!

VICTOR ANDRÁS

